

РЕЦЕНЗІЯ

доктора юридичних наук, професора Пядишева Володимира Георгійовича на дисертацію Бурангулова Владислава Андрійовича «Кримінальний аналіз в правоохоронній діяльності», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження обумовлюється декількома чинниками:

По-перше, основним напрямом сучасної державної політики України є інтеграція у міжнародний суспільний простір задля стрімкого економічного та соціального розвитку держави. Цей напрям вимагає запровадження інноваційних технологій, методів аналізу інформації, інформаційної взаємодії, прогнозування розвитку ситуацій у сфері національної безпеки. Спостерігається необхідність ефективного використання людських і фінансових ресурсів для здійснення інформаційно-аналітичної діяльності, яка ґрунтується на системному аналізі. Стосовно правоохоронної галузі зазначені вимоги обумовлюють необхідність концептуальної розробки та запровадження кримінального аналізу. Це, у свою чергу, дасть змогу з'ясувати рівень інформаційно-аналітичних можливостей та загроз ефективності правоохоронної діяльності в сучасному суспільстві, а також з'ясувати, які напрями реалізації системного аналізу в аналітичній роботі є адекватними ступеню національної безпеки.

По-друге, вдосконалення реалізації інформаційно-аналітичної діяльності, у тому числі й кримінального аналізу, дозволить забезпечити розвиток позитивних процесів у правоохоронній сфері, дасть можливість стратегічно осмислити всі аспекти діяльності управлінських структур в державній сфері, зокрема, і в правоохоронній діяльності, керованої аналітичною розвідкою, своєчасно блокувати несприятливі тенденції.

По-третє, необхідність вивчення методології кримінального аналізу в правоохоронній діяльності, реалізації сучасного інструментарію кримінального аналізу в системі правоохоронних органів та пошук шляхів вирішення організаційно-правових проблем у сучасних умовах зумовлює потребу проведення комплексного наукового дослідження: як нової правової основи і заходів впровадження та розвитку кримінального аналізу, так і практики його реалізації.

По-четверте, хоча напрацювання відомих вітчизняних науковців і склали науково-теоретичну основу зазначених наукових напрямів, і це допомогло визначити перспективні напрями вирішення окресленої проблематики, а відомі зарубіжні науковці зробили ключові наукові доробки у дослідженні питань становлення та інституційного розвитку кримінального аналізу, зокрема і в контексті принципів аналітичної розвідки, проте певна кількість питань,

пов'язаних з поглибленням методологічного базису кримінального аналізу як окремого фахового напрямку правоохоронної діяльності в Україні, недостатня розробленість на теоретичному рівні цієї проблематики, потреба в організаційно-правовому унормуванні окремих проблемних аспектів, а також наявність організаційних та правових прогалин зумовили необхідність проведення комплексного дослідження за відповідною темою.

Отже, обрана Бурангуловим В. А. тема дисертаційного дослідження вимагала комплексного і системного дослідження, спрямованого на розв'язання важливих для вітчизняної правничої науки завдань і відповідає вимогам актуальності.

Роботу чітко зорієнтовано на **наукові програми, плани та теми**. Дисертацію виконано відповідно до основних положень Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 14.09.2020 № 392/2020; Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023 – 2027 роки, схваленого Указом Президента України від 11.05.2023 № 273/2023; Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2023 року, визначеного постановою Кабінету Міністрів України від 07.09.2011 № 942 та у редакції постанови КМУ від 09.05.2023 № 463; тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020-2024 роки, затвердженої наказом МВС України від 11.06.2020 № 454; річних планів науково-дослідної діяльності Одеського державного університету внутрішніх справ.

Тема дисертації затверджена на засіданні Вченої ради Одеського державного університету внутрішніх справ (протокол №1 від 29 вересня 2022 р.).

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація Бурангулова Владислава Андрійовича є однією з перших праць в Україні, що присвячена комплексному та системному дослідженню кримінального аналізу в правоохоронній діяльності стосовно впровадження аналітичної розвідки. Науковий внесок в розроблення положень теоретичного осмислення змісту та правового регулювання кримінального аналізу в Національній поліції України полягає в обґрунтуванні пропозицій та рекомендацій, що мають теоретичне значення та практичне застосування.

Автором вперше виділено змістовні особливості кримінального аналізу, який у сучасній інтерпретації не обмежується виключно проблемами злочинності, а забезпечує підтримку всіх основних функцій у правоохоронній діяльності, що передбачає системне застосування процедур збору й аналізу даних з використанням кількісних і якісних методів аналізу; вказано на необхідність покінчити з різночитаннями щодо ключових термінів

кримінального аналізу; визначено методологічні особливості інституційного становлення кримінального аналізу як окремого напрямку в правоохоронній діяльності; проаналізовано відомі типології кримінального аналізу, обґрунтовано необхідність базового використання стратегічного, оперативного та тактичного кримінального аналізу у відповідності з рівнями у моделі поліції, керованої розвідкою.

Важливого значення набуває те, що автор звертає увагу на необхідність системної інтеграції кримінальної розвідки з кримінальним аналізом.

Автором удосконалено підходи щодо обґрунтування змістовної відмінності кримінального аналізу від суміжних юридичних галузей, щодо визначення змісту фундаментальних прав людини з виділенням відповідних принципів кримінального аналізу, до виокремлення й характеристики змісту стратегічного, оперативного й тактичного кримінального аналізу, до визначення процесу кримінального аналізу до змістовної характеристики та виокремлення особливостей кримінального аналізу у порівнянні зі змістом кримінальної розвідки

Позитивно сприймається акцент автора на необхідності правового врегулювання питань оцінювання інформації на етапі її збору.

Не можна оминати увагою положення, що протягом роботи над дослідженням дістали подальшого розвитку, зокрема, виокремлення методів кримінального аналізу у відповідності з його типом, підходи щодо визначення видів та відповідного змісту аналітичних продуктів у процесі кримінального аналізу, виокремлення історичних періодів становлення інституту кримінального аналізу у правоохоронній діяльності в Україні, обґрунтування щодо систематизації інформаційного забезпечення кримінального аналізу, підходи щодо аналізу та систематизації аналітичного інструментарію, що використовується в кримінальному аналізі.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що матеріали дослідження впроваджено та вони мають перспективи подальшого використання у подальших теоретичних й прикладних дослідженнях:

а) у сфері правотворчості – результати дослідження містять ряд пропозицій щодо вдосконалення законодавства зокрема для розробки нових та уточнення чинних нормативно-правових актів у сфері правоохоронної діяльності, зокрема щодо удосконалення інформаційно-аналітичної діяльності в НПУ;

б) у правозастосовній діяльності – мають сприяти підвищенню якості та ефективності діяльності органів правопорядку в Україні, реалізації сучасного інструментарію ІАД НПУ;

в) у науково-дослідній роботі – під час досліджень загальнотеоретичних питань щодо подальшого удосконалення інформаційно-аналітичної діяльності в правоохоронній сфері (акт впровадження б/н від 05.03.2023 р.);

г) в освітньому процесі – результати дослідження можуть використовуватись під час підготовки працівників правоохоронних органів, а також при викладанні відповідних навчальних дисциплін, тощо (акт впровадження ОДУВС від 25 03.2024 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані дисертантом, є обґрунтованими, що підтверджується використанням сучасної літератури (166 найменувань), аналізом законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів, зокрема, положень про автоматизовану інформаційну систему оперативного призначення єдиної інформаційної системи МВС, про Департамент інформаційно-аналітичної підтримки Національної поліції України, про єдину інформаційну систему Міністерства внутрішніх справ, про інформаційно-комунікаційну систему «Інформаційний портал Національної поліції України»

Окремо заслуговує на увагу ретельне опрацювання великої кількості іноземних (англомовних) джерел (№№ 71 -166), зокрема, фундаментальних робіт з теми, а також релевантних документів Інтерполу, Міжнародної асоціації кримінальних аналітиків, ОБСЄ тощо.

Оцінка структури та змісту дисертації.

Структура і зміст дисертаційної роботи Бурангулова Владислава Андрійовича «Кримінальний аналіз в правоохоронній діяльності» є логічно побудованими, зумовленими поставленою метою та завданнями дослідження, його об'єктом і предметом, відповідають логіці наукового пошуку. Дисертація В.А. Бурангулова складається з анотації, вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (166 найменувань) та додатків.

У розділі 1 «Концептуалізація кримінального аналізу в правоохоронній сфері» автором розглянуто сутність та здійснено термінологічне осмислення кримінального аналізу. Зокрема, запропоновано визначення: «Кримінальний аналіз є систематичним вивченням проблем злочинності та правопорушень, а також інших питань, пов'язаних з правоохоронною діяльністю, включаючи соціально-демографічні, просторові та часові чинники, з метою допомоги у затриманні злочинців, об'єктивного сприйняття інформації про злочинне середовище, оцінювання та зниження рівня злочинності, запобігання окремим видам злочинів».

Напрацьовано систему принципів задля забезпечення відповідності кримінального аналізу міжнародним стандартам з прав людини й уникнення

негативного впливу на здійснення прав людини, під час розроблення та впровадження такого виду діяльності на національному рівні, зокрема:

- правова, адміністративна та інституційна основа для розвитку кримінального аналізу;
- законність, необхідність та пропорційність обмежень прав людини;
- рівність та недискримінація;
- ефективні засоби правового захисту, нагляд і підзвітність.

Акцент робиться на тому, що збір та зберігання персональної інформації на комп'ютерах, у базах даних та інших пристроях має регулюватися законодавством.

В розділі 2 «Інституційні засади кримінального аналізу» при розгляді типології кримінального аналізу виокремлено рівні кримінального аналізу:

- стратегічний кримінальний аналіз, переважно орієнтований не на затримання злочинців, а на запобігання злочинності, підвищення інституційної спроможності правоохоронних органів та зниження ризиків поширення кримінальних загроз, зокрема організованої злочинності, корупції.

- оперативний кримінальний аналіз, орієнтований на структуру злочинності, кластеризацію діяльності, з метою визначення проблемних питань для діяльності правоохоронного підрозділу

- тактичний кримінальний аналіз, що передбачає аналіз даних та спрямований на визначення короткострокових пріоритетів щодо патрулювання та досудового розслідування й розподілу ресурсів.

При розгляді процесу кримінального аналізу, який традиційно називають аналітичним циклом, визначено шість загальноновизнаних, стандартних етапів, які використовуються для перетворення необроблених даних та інформації в аналітичні продукти, що передбачають конкретні дії. Такий підхід відповідає сучасним вимогам розвитку кримінального аналізу, який базується на засадах аналітичної розвідки, - ключового компоненту Intelligence-Led Policing. Отже, це:

- етап прийняття рішення або постановки завдання,
 - етап планування,
 - збір інформації й даних, що підлягають оцінюванню відповідно до офіційно визнаної системи оцінювання;

- оцінка даних, результатом якої повинен стати висновок щодо їх релевантності для досліджуваного предмету.

- фактичний етап обробки, який починається із зіставлення і структурування доступних даних й внесення їх у базу даних. Ця фаза передбачає сортування, визначення пріоритетів та посилення на зібрану інформацію

- етап аналізу розглядається, як центральний. Тут дані аналізуються, що

призводить до отримання аналітичних продуктів для одержувача (керівника, слідчого або інших осіб, які формують завдання для аналітика щодо їх аналізу) та інших відповідних зацікавлених сторін.

При розгляді інформаційного забезпечення кримінального аналізу наводиться класифікація видів даних та джерел інформації для збору, аналізу та розслідування злочинів. Докладно розглядається Єдина інформаційна система МВС (ЄІС МВС) призначена для автоматизації та технологічного забезпечення обміну даними між суб'єктами єдиної інформаційної системи МВС, зокрема в інтересах національної безпеки, захисту прав та законних інтересів громадян, суспільства і держави. Розглянуто також інші вітчизняні системи. Аналізується також використання банків даних Інтерполу, як одна з форм міжнародного поліцейського співробітництва.

У розділі «3. Новітній концепт кримінального аналізу на основі аналітичної розвідки», у підрозділі «3.1. Кримінальний аналіз в сучасних моделях поліцейської діяльності» детально проаналізовано застосування кримінального аналізу в усіх сучасних системах поліцейської діяльності:

- соціально-орієнтована діяльність поліції – Community Policing;
- проблемно-орієнтована діяльність поліції – Problem-Oriented Policing (POP);
- комп'ютерна (або компаративна) статистична модель діяльності поліції – Computer (or Comparative) Statistics Model Policing (CompStat);
- діяльність поліції, керована даними – Data-driven Policing;
- прогностична діяльність поліції – Predictive Policing;
- діяльність поліції на основі «теорії розбитих вікон» – Broken Windows Policing;
- діяльність поліції, керована аналітичною розвідкою – Intelligence-led Policing (ILP).

Зроблено висновок, що кожна з цих моделей має різні стратегічні цілі, сильні та слабкі сторони та може доповнювати інші, коли вони використовуються одночасно. Проте кожна з них потребує застосування кримінального аналізу у тому або іншому аспекті.

У підрозділі «3.2. Перспективи розвитку кримінального аналізу в системі аналітичної розвідки» автор зауважує, що інформація від підрозділу кримінальної розвідки зазвичай вважається конфіденційною і, отже, сприймається як більша цінність через її чутливий характер. Але інформація кримінального аналізу є менш чутливою та використовується більш широко в усіх установах. У новому середовищі поліцейської діяльності злиття таких інформаційних аналітичних матеріалів є надзвичайно цінним, оскільки на стратегічному рівні ресурси всього поліцейського підрозділу можуть витратитися більш ефективно і не розпорозуватися між окремими потребами

підрозділів. Але на цьому шляху існують певні проблеми. Вирішення цих проблем лежить у площині формування інтегрованої моделі аналізу. Поєднуючи кримінальний аналіз з кримінальною розвідкою, можна сформуувати загальний масив, у якому кримінальний аналіз забезпечує інформацією про те, що відбувається у злочинному середовищі, а кримінальна розвідка – чому це відбувається. Отже, інтегрована модель необхідна для реалізації основної мети – зменшення масштабів злочинності.

У підрозділі «3.3. Сучасне інструментальне забезпечення кримінального аналізу» автором проведено аналіз та систематизація публікацій, а також нормативно-правових актів різних відомств, що дозволило поділити усі інструменти кримінального аналізу на наступні групи:

- бази та банки даних (більше 130 як у системі Національної поліції, так і в інших органах виконавчої влади);
- програмні рішення з використанням технології розпізнавання обличчя;
- програми дослідження операцій з криптоактивами;
- геоінформаційні системи;
- системи для швидкого перегляду та аналізу матеріалів камер спостереження.

Виділяється більше 60 основних інструментів кримінального аналізу та понад 50 конкретних інструментів, що використовуються для різних аспектів кримінального аналізу, включно з обробкою даних, аналізом злочинів, візуалізацією даних та іншими функціями.

Серед них автором визначено самий розповсюджений програмний продукт в правоохоронних органах: i2 Analyst's Notebook, як той, що дозволяє швидко та ефективно здійснювати аналіз системи взаємопов'язаних об'єктів, динаміки послідовних подій.

Оформлення дослідження відповідає встановленим вимогам. Роботу виконано грамотною українською мовою.

Про повноту викладення наукових положень, висновків і рекомендацій, що сформульовані у дисертації, свідчить те, що результати дисертаційного дослідження відображені у 10 наукових публікаціях, серед яких 4 статті у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових з юридичних наук, а 5 – тези доповідей на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, 1 монографія (один розділ). Оформлення дисертаційної роботи, виконаної В. А. Бурангуловим, відповідає всім вимогам, встановленим для цього виду наукових праць. Зміст анотації та висновків відображає основні положення дослідження.

Оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності доведено широким застосуванням у дослідженні наукових методів: діалектичний метод застосовувався для комплексного сприйняття і системного опрацювання

теоретичних і нормативних положень, що стосуються використання спеціальних знань (у всіх розділах); метод спостереження – для виявлення та вивчення закономірностей, що характеризують кримінальний аналіз (у розділі 2); історико-правовий метод – для розкриття наукових поглядів щодо визначення поняття, видів та форм використання спеціальних знань у різні історичні періоди (у розділах 1, 2); компаративний – для порівняльного аналізу досвіду різних країн та моделей правоохоронної діяльності (у всіх розділах); логіко-юридичний метод – для тлумачення правових норм і категорій, що пов'язані з кримінальним аналізом (у розділах 2, 3); системного аналізу – з метою узагальнення особливостей використання спеціальних знань при застосуванні сучасного інструментарію кримінального аналізу (у розділі 3), догматичний метод – для тлумачення понять, що використовуються в кримінальному аналізі (у всіх розділах).

Проведені дослідження однозначно відповідають темі дисертації.

Рівень виконання поставленого наукового завдання. Метою дослідження було: «на основі наукової літератури та аналізу національного і зарубіжного законодавства й практики його реалізації забезпечити теоретико-методологічне обґрунтування місця, значення, напрямів реалізації кримінального аналізу в правоохоронній діяльності в Україні». На підставі аналізу дисертаційного дослідження В. А. Бурангулова можна констатувати, що завдання дослідження виконано і мету дослідження досягнуто.

Дискусійні положення та зауваження щодо дисертації. Позитивно в цілому оцінюючи зміст рукопису дисертації, слід звернути увагу на наявність у ньому дискусійних питань

1. На наш погляд висновки до розділу 1 доцільно було б зробити більш компактними й конкретними з чітким остаточним визначенням терміну «кримінальний аналіз» для конкретних сфер його застосування

2. У розділі 3 слушно обґрунтовано необхідність поєднання кримінального аналізу з кримінальною розвідкою для підвищення ефективності правоохоронної діяльності. Тут вказано також на проблеми, що стоять на шляху цього поєднання. Отже, вважаємо, що було доцільно наприкінці розділу додати алгоритм цього поєднання, тобто послідовність дій, включаючи, насамперед, «зустрічну освіту» представників обох сфер діяльності тощо.

3. На наш погляд у розділі 3 доцільно було б поміняти місцями підрозділи 3.2. та 3.3 (нижче наведено позиції підрозділів в оригіналі):

3.1. Кримінальний аналіз в сучасних моделях поліцейської діяльності

3.2. Перспективи розвитку кримінального аналізу в системі аналітичної розвідки

3.3. Сучасне інструментальне забезпечення кримінального аналізу.

Вищенаведені зауваження мають рекомендаційний характер, можуть бути враховані дисертантом при подальших наукових дослідженнях. Вони не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам. На підставі на викладеного вважаю, що дисертаційне дослідження Бурангулова Владислава Андрійовича на тему: «Кримінальний аналіз в правоохоронній діяльності», подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», є завершеним монографічним дослідженням, що виконано на належному рівні та відповідає вимогам, що пред'являються до подібних робіт. Тема дисертації є актуальною, сформульовані автором висновки та рекомендації є аргументованими. Вони характеризуються науковою новизною та мають значення не тільки для юридичної науки, але й для правозастосовної практики.

Аналіз тексту дисертації свідчить про відсутність порушень автором вимог академічної доброчесності. При використанні відомостей, ідей, тверджень тощо інших авторів у роботі здійснено посилання на джерела інформації. У дисертації та наукових публікаціях здобувача не виявлено академічного плагіату, самоплагіату, фальсифікації та фабрикації.

Основні положення дисертації були з належним ступенем повноти відображені у наукових статтях, опублікованих дисертантом. Їх кількість і якість відповідає вимогам до наукових публікацій.

Викладені у дисертаційному дослідженні рекомендації та пропозиції є теоретично обґрунтованими та аргументованими. Отже, дисертація представлена Бурангуловим В. А. є самостійним завершеним науковим дослідженням, в якому отриманні нові науково обґрунтовані результати.

Дисертацію написано грамотною юридичною мовою та оформлено відповідно до вимог, що ставляться до такого роду наукових праць.

Дисертація відповідає спеціальності, за якою здійснене дослідження.

Загальний висновок. Дисертація Бурангулова Владислава Андрійовича «Кримінальний аналіз в правоохоронній діяльності», подана на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», є самостійною завершеною науковою працею, містить нові науково обґрунтовані результати проведених досліджень, які розв'язують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для юридичної науки, відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами від 03.04.2019 р. № 283 та від 19.05.2023 р. № 502), Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки

України від 12 січня 2017 р. № 40 (зі змінами від 31.05.2019 р. № 759), та пп. 5–9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами від 21.03.2022 р. № 341 та від 19.05.2023 р. № 502, від 03.05.2024 № 507), а її автор Бурангулов Владислав Андрійович заслуговує присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

РЕЦЕНЗЕНТ:

Професор кафедри кібербезпеки та інформаційного забезпечення факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Одеського державного університету внутрішніх справ доктор юридичних наук, професор

Володимир ПЯДИШЕВ